

"Jag är född 1856. Min mor dog, när jag var på tredje året. Då blev jag såld på auktion. Tänk, så de huserade med en liten glytt! De sålde mig till dem som bjöd minst. Med kreatur är det annat, dem säljer de till den som bjuder högst. Far hade så många barn, så han kunde inte ta hand om allesammans själv, så därför blev jag såld av fattigvården. Jag kunde alltid 'vajte' gässen, för jag kunde ju åtminstone gå. Så jag kom till 'prästabonden' och där fick jag börja med att vakta gässen, driva ut dem på morgonen och mota hem dem på kvällen. De var ondsinta och bet mig ibland, så bloden rann på benen. På morgonen fick jag gå upp igen och köra ut kreaturen i alla fall. Nej, det var en barndom, som en aldrig kan glömma. Jag var bara tre år, när jag fick vara med om att ta in 'rö' (rågen), men jag kunde inte binda själv, så det fick pigan göra. Så där fortgick det ända till jag blev konfirmerad. De for så illa med mig, så. När jag skulle börja skolan så förbjöd de mig att gå dit och gav mig stryk, när jag gick i alla fall. Inga kläder hade jag heller utan fick gå i bara trasor. Men så var det en skolkamrat till mig, som kom och såg hur jag hade det, och hon sade: "Här får du inte vara, du ser ju ut som en koskrämma. Jag vet en plats. Den är visst inte så bra, men den är i alla

fall bättre än den här." Och så sa' hon till mig att be om frisedel. Jag höll till ute på 'vävablen', när bonden kom, och då passade jag på att be om frisedel. Och han blev så 'gälen', att han skrev en med detsamma. Men när hans kvinna kom hem, så sa' hon till mig: "Fy, ditt löje tröll, nu har vi fött upp dig, och så ska du inte göra skäl för dig!" - Men jag blev ju fri i alla fall, när året hade gått, jag kunde ju inte sluta med en gång. Men jag hade inga kläder. Den kjolen jag hade var sydd av två röda våder och en gul, och det liknade ju rakt ingenting, och inte kunde jag komma till klockaregården på det viset. Det var dit jag skulle komma. Men då sa' min kamrat, att hon skulle springa hem till sin mor och be om ett förklä' som hon hade vävt, och då kunde jag sätta det fram, så syntes det inte, att kjolen hade olika våder. På fötterna hade jag bara ett par gamla slitna träskor. Inga strumpor, för de var 'bötta' med lappar ända upp på benen. Jag kom i alla fall till klockaregården med de paltorna jag hade. Men en söndag sa' frun: "Idag ska vi väl ta och spänna för hästen, för du har väl en koffert med kläder som vi kan hämta." Men då brast jag i gråt och sa': "Jag har vad jag har, ett lappat linne, de här strumporna och så mina gamla träskor." - "Nej, men mänska, hur i all världen har

ACC. N:R

M. 11272 : 3

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

de kunnat hushålla så med dig?" - "Jo, så har de hushållat med mig", sa' jag. Frun var i alla fall snäll och sade, att på detta viset kan du ju inte gå. "Vi tvättar ju här, men du har inget linne att byta med". Så hon lät mig få lite av min lön i förväg och köpte tyg till ett par linnen i sta'n, och så fick jag sitta på nätterna och sy. Jag skulle ha 25 kronor om året där."

"Klockaren, som jag tjänste hos, 'sjungde' ju i kyrkan, och han ville helst inte göra något annat, så han brydde sig inte alls om jordbruket utan det lämnade han till mig. Jag hade fått lära mig allt som hör till, när jag var hos prästabonden, så det blev jag som skötte om alltsammans på klockaregården. Jag bestämde, när vi skulle så och när vi skulle ta upp säden, och jag fick göra grovgörat också, röta lin och hugga och göra allt sådant där. Jag hade hjälp ibland. Så fick vi hugga det som hästarna skulle äta om vintern och rulla till 'for'. Prästabonden jag var hos som liten flicka hade varit i Danmark och lärt sig lantbruk, och så hade han för sig, att det skulle vara likadant hemma hos honom i Grödbby. Och nog var det fint, men det var arbete med det. Men jag har haft gott i all min tid av att jag lärde mig arbeta. Klockaren ville inte göra något vid jordbruket. Men då var det jag som grep in. Jag skötte klockaregården i fem år ensam. När vi skulle skära rågen, så ville han inte hjälpa till. "Nu är den färdig", sa' jag, "och nu måste vi ta den". Då sa' han: "Jag går upp till Fritz och försöker få hit vagnmakarns pojkar." Och när pojkarna fick se mig ute på backarna, så blev de glada, för då förstod de, att de skulle få hjälpa till. Det ville de ju så gärna, så kunde

de förtjäna en slant; såna glyttar hade ju inte annars tillfälle att tjäna ett öre.-Jag stannade i klockaregården tills jag var 21 år.

Den första tiden där hade jag så rysligt dåligt med kläder. När klockaren skulle sjunga i kyrkan på 'juledagsmörön', så följde jag med honom för att tända ljusen i kyrkan. Men jag hade bara mina trätofflor att ta på mig, och det 'döna' på tegelstensgolvet, när jag hasade fram i de långa tofflorna i kyrkan, så jag skämdes så och sa' att jag inte ville tända ljusen, för jag fick ju skämmas för allt folket. Men det dög inte. Klockarfrun var snäll mot mig och skaffade mig ett par skor, som var hennes mors. Men käringen var stor och jag var liten, så när jag satte foten i skorna, så räckte den inte längre än till snörholkarna, så det dånade ju i kyrkan med de skorna också. När jag kom hem till klockaregården från kyrkan, så föll jag i sådan gråt att jag inte kunde se. Och då sa' frun: "Då vet jag ingen annan råd än att du får beställa dig ett par skor".

Fruns far var kustvakt vid Edenryd, som ligger vid havet. På den tiden hade de kustvakt, som skulle se till att inga främmande fartyg seglade in. Dit blev jag skickad ofta för att lämna lite mat från klockarfrun. Jag brukade ha med mig en stor

kaka bröd och ett stort krus 'melk' på en 3-4 liter, så jag var ju trött när jag hade gått den långa vägen. Då brukade kvinnan säga: "Nu ska jag sätta på en tår kaffe, så får du vila dig lite". Och första året jag var där, så fick jag en slant, som jag sparade och gömde till hösten, så jag kunde köpa mig ett klänningstyg på efterhöstmarknaden i Sölvesborg. Då var jag 15 år. När klockaren och frun skulle med till Edenryd, så fick jag spanna för hästarna och köra, och när vi kom dit, så hittade jag i köket där, så jag fick fram både socker och kaffe, och dukade fram. Och då sa' kustvaktens fru, att det var ju inget besvär med att få besök, när de tog både kokerska och uppasserska med sig. - Det var kustvakt längs efter kusten, för det var ju ofred. Kustvakten skulle undersöka vad det var för fartyg som passerade.

Det var midsommarsmarknad i Sölvesborg också. Då skulle klockarns med och då fick jag sela på och sela från och köra precis som en dräng. Det var frun och han och 'grebban', som skulle med. På efterhöstmarknaden köpte jag ett bomullstyg, och så var det en sömmerska, som bodde i kommunalhuset mitt emot kyrkan, som sydde en klänning till mig, för att jag brukade komma ner om kvällarna och hjälpa henne med att kasta sömmar.

Vad vi skulle ha fick vi gå till Sölvesborg och köpa. Men det var några som jag kände där, som alltid tog hand om mig när jag kom till torget och bad mig komma in och dricka kaffe. Var jag kom så ville de att jag skulle stanna.

Sen så slutade jag på klockargården och gifte mig. Jag köpte det här huset för 50 kronor. Men det såg inte ut så här då. Det var bara 'löjer och långhalm', men det var ett hem, och det hade jag satt mig i sinnet att jag skulle ha. Väggarna var av sten och ler, som de hade stampat ihop, och taket av halm. Så fick vi ju bygga om, så nu är det bräder i stället; det gamla är borta. Det var en som hette Persson, som hade bo-stället, som jorden till den här stugan hörde under. Vi hade dagsverken åt honom. Men han var så snäll och hjälpte oss, när vi behövde ha mat från Sölvesborg, för då köpte han åt oss samtidigt som till sig själv. De andra bönderna häromkring sa' till honom att han var ett nöt, som for till Sölvesborg för att köpa mat åt husmännen. Då kunde han ju inte se efter om de arbetade. Men då svarade han, att just då så visste han att de arbetade, när de hade möjlighet till det och slapp fara ifrån.

Så 'döe' min man, men sen gifte jag om mig, och då byggde vi ut huset med en ny länga. Jag hade inga egna barn, men

jag tog hand om tre barn från Stockholm. Det var fattigvården som det gick igenom. De hade inga egna föräldrar. Och så har jag uppfostrat Hilda här i huset bredvid. Hon föddes en julaftonskväll. Jag gav henne det första hon fick i sin mun. 'Moran' hade blödningar, så hon kunde inte ge henne sina 'pattar', utan ungen var 'sulten' och 'peb och peb'. Hon la' sina läppar mot min mun och ville suga, och jag hade en pepparkaka i mun, som jag förde över i hennes. Och då blev ungen tyst. Sen fick moran plats i Kristianstad och lämnade sin unge i arv till mig, så fick jag fostra upp den glytten också.

De andra glyttarna var fattiga, som församlingen tog hand om från Stockholm. Dem har jag fött upp av egen vilja. Hilda hörde till församlingen. Hon var kvar tills hon konfirmerades, och sen så gifte hon sig."

"Jag kom från Grödbby. Min far var en fattig arbetare han som alla andra. Som de fick arbeta! De fick stå på logen och tröska hela vintern. Han var vid Årup. Där la' de ett dubbelgärde runt hela trädgården, och då fick han gå morgon och kväll den långa vägen mellan Håkanryd och Årup. Så när han kom hem så var han 'sulten och trett' och då skulle han ge glyttarna mat. Det var två pojkar, det var med hans första kvinna, en syster till min mor. Men så kom de ut som 'vajtepågar', den ene till Kristianstad, vid Nosaby. De var snälla mot dem. Min ene halvbror fick plats så han fick lära till snickare och den andre lärde sig till att bli knekt, när han blev så stor att han kunde det. Men så var det vi stackare små därhemma, det var jag och min syster, och så hade jag två bröder till, och de var ju små, för de var min mors barn. Min syster kom till Danmark som ung och har bott där hela tiden. Hon dog nu för bara ett par veckor sen. Hon kom till min mosters familj.

Min halvbror, som kom till Nosaby, var så händig och duktig, så det var en snickare där, som sa' till min far, när pojken skulle konfirmeras: "Det är synd att vi inte kan hålla pojken i lära, han har så goda gåvor. Nu har han själv 'savat' till en stol på egen hand, och jag vill se den som kan göra

bättre efter. Min far sa', att han inte kunde för han hade så många hemma. Men då sa' snickaren: "Vill du lämna pojken i min vård, så ska jag ta hand om honom och lära upp honom." Och på det viset blev han snickare. Det fanns ingen snickare i Vånga, så därför flyttade han dit, och där byggde han det ena huset efter det andra. Det började med att han själv fyllde ut jorden vid sjöstranden, där ingen kunnat bo förut, och där byggde han två hus, och sen byggde han hus till sina pojkar den ena efter den andra, när de gifte sig. Han var själv gift med dottern till bonden i Nosaby. De hade bara en dotter och han fick gärna ta henne. I Vånga fanns det ingen snickare, och då sa' de till honom att han skulle flytta dit. Men så 'döe' hans kvinna till sist och så var han ju gammal. Nu är de döda båda mina halvbröder. De ligger där i Grödby."

"Förr så skulle prästen ha tionde och så skulle var och en i församlingen, både karlar och fruntimmer göra ett dagsverke om året till honom, så han behövde ju aldrig leja något folk. Då hette kyrkoherden Johansson. Han var så snål, så det var ett rent elände. Han ville gärna lura en så han fick två dagsverken i stället för ett. Och jag var där många dar om året och hjälpte till när bönderna kom med tionde. Jag arbetade som städerska i kommunalhuset, och det låg så nära till, så då sa' prästen att Gunilla skulle komma och hjälpa till. Var tionde nek, som bönderna höstade på åkern skulle de ge till prästen. Klockaren skulle också ha en del, men det var bara hälften så mycket som prästen. Men när prästen försökte lura bönderna, så försökte de lura prästen på alla möjliga vis. När de lämnade sina nekar, så slog de dem mot väggen, så axen föll av och det blev bara halmen kvar. Det kunde ju inte prästen gilla utan bestämde att de skulle lämna skäppor säd i stället. När de kom till prästen för att lämna tionde, så skulle ingen tro, att de blev bjudna på en tår kaffe. Därför gav de ju inte mer än precis vad som rymdes i skäppan, även om det var kvar i säcken. Det lämnade de till klockar'n i stället,

för där blev de trakterade, så då kunde det hända att det var klockaren som fick dubbelt så mycket som prästen i stället för tvärtom. Då försökte prästen på annat sätt och införde att bönderna skulle lämna pengar, för då kunde han inte bli lurad. Då kunde ju inte bönderna göra så mycket, men de stoppade ner sin slant i snusdosan och blötte på snuset, så det var i alla fall inte trevligt att ta i pengarna. Och prästen han var så snål, så han ville inte skriva ut kvitto, för då kunde han kräva två gånger på pengarna, och det gjorde han så ofta han kom åt. Jag blev krävd av honom på en 25-öring, fast jag vet så innerligt väl, att jag hade betalt redan en gång. Men jag hade inte fått något kvitto på det, så jag var tvungen att lämna en gång till. Det var ett halvt dagsverke för mig, så det visste jag nog att jag hade gjort. Han kom särskilt in till mig när jag höll på att elda i kommunalhuset och krävde mig på pengarna. Och jag sa' till honom, att jag hade inte råd att betala två gånger till honom, när jag hade gjort rätt för mig. Då sa' han: "Men hur kan Gunilla misstänka mig så, Gunilla, som arbetar hos mig och känner mig, hur kan Gunilla misstro mig så". Men sen var det jag, som bad att få kvitto. När kyrkoherden dog, så var det en skollärare, som övertog räkenskaperna

och då blev jag krävd på nytt, för det stod inte infört att jag hade betalt, men då hade jag min lapp att visa upp. Och då sa' skolläraren, att nog hade han rätt ut många affärer, men det här var det besvärligaste han hade tagit sig för.

Prästen läste upp i kyrkan vilka han skulle ha dagsverken av den närmaste veckan, och vilka som skulle komma och lämna tionde. För det var ju så stor församling, att alla hade ju inte kunnat komma på en gång. När de kom med ägg, så skulle jag alltid upp till prästgården och hjälpa till och packa. Vart-
enda ägg, skulle jag stämpla och skriva upp och lägga in i lådor, som kördes till Kristianstad och såldes. Det fanns upphandlare där, som tog hand om dem. Och på våren kom de och lämnade mjölk, och då skulle jag också dit och ysta. För jag hade ju lärt mig att göra ost och det var noga, så det skulle bli riktigt gjort. Det lämnade de inte till 'hocken' som helst. De kom med stora siktekar fulla med mjölk, som man skulle ha löpen i, och sen var det mitt göra att trycka ur vasslan, så osten blev hård. Det var mycket arbete med att pressa osten. Sen skulle den ligga och torka och när den var färdig skulle den också säljas i Kristianstad, så prästen fick kontanter. Men inte så mycket som en ostbit fick jag.

När bönderna kom till klockaren, så stod det kaffe och 'kager' och en flaska brännvin på bondet. Och så tog vi fram öl, som vi bryggt, starkt öl, och där hade de så roligt och 'sjungde' och trallade. Så klockaren han fick allt som de inte unnade prästen.

Säden skickades också till upphandlare i Kristianstad. De lämnade sedan ut den till 'möllarna' för att få den mald. När de skulle lämna ägg, så var det ju bestämt hur mycket var och en skulle lämna. Då fick jag stå där och ta emot ägg i flera dar.

På sommaren skulle jag till prästgården och plocka bär och frukt. De hade en piga där, som också hjälpte till med det. Mig kunde de bjuda på en tår kaffe, men då passade de på så inte pigan skulle få veta det. Jag sa' till henne: "Så rysligt kaffet dröjer". Då sa' hon: "Är du så dum så du tror att du ska få kaffe?" Då talade jag om att jag brukade få mig en tår, men det kunde hon ju knappt tro på. En gång var jag där och städade hela huset, för frun hade varit ute och rest och skulle komma hem. Då frågade hushållerskan prästen, om hon inte fick bjuda flickorna och Gunilla på lite kaffe. Men prästen sa' att det inte var värt att vänja dem vid några ovanor. Då tog

ACC. N:R M. 11272 : 15

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND
—

hon ner kaffe och socker och kokade i smyg i bryggghuset, och så fick vi gå dit en i sänder för att inte prästen skulle misstänka något.

Kom vi till kyrkan på sönda'n så var det bra, men kom vi inte så kunde han ju inte köra oss till det. Han ville ju förstås helst att vi skulle vara där. Men ibland var en så 'trett' att en 'tydde' knappt. Kyrkoherde Johansson var här till han var gammal och utlevad."

"Innan vi kom hit, så bodde det ett gammalt par här. Men då var huset mycket mindre. Rummet var väl hälften så stort som det här. De spåna' 'möe' lin på den tiden. De fick inte rum med mer än säng och spinnrock vid fönstret. När den ena skulle ut, fick de lyfta upp spinnrocken i sängen för att komma fram. Och så skulle de 'kölna' och koka mat i det där lilla rummet också. De hade 25 öre om dan utom dagsverkena. 10 dagsverken skulle de göra till bostället. De hade stort jordbruk och gå skulle de. Från det solen gick upp och tills hon var 'noje'. Så var det för alla husmän. Hade de något att äta så var det bra, annars fick de lägga sig med tom mage, det var ingen som frågade efter. Och så fick de en tolvskillning om dan, när de hade gjort sina dagsverken. Men de som hade många 'tydde' ju inte göra ut alla, om de hade många små, som de måste ha mat till. Då tvingade man dem att stå på logarna och tröska. När bonden hade 10 skäppor, så fick dagsverkaren en. Där fick de stå halva nätterna från tre på natten och ända till det var mörkt på kvällen. Säden skulle bredas ut och vändas och slås på båda sidor. Och fast de arbetade så räckte det ändå inte till för att få mat till glyttarna, så dem skickade de ut på vägarna att tigga. Då blev de så nerskällda så de var

inte värda en sur sill, och de skrek så bittert och ville slippa tiggas. Men föräldrarna var ju tvungna att skicka ut sina glyttar, när de inte hade något till dem.

När jag var liten, hade man ju inga 'pärer', det fanns inte då. Det kände man inte till. De kom från Ryssland sen. Ryssarna skickade mjöl också, men när det kom fram så var det både gult och grönt. I Ryssland hade de potatis, men Sverige var ju ett litet land, så det var litet efter. Men så kom det ju lite 'pärer' så småningom. Då fick de ju sätta undan, så de hade något att sätta i jorden. Och på det sättet så fick de litet så småningom. Man fick gå i skogen och ta löv, och så maldes det på handkvarn och blandades med kokt potatis, och så bakade man bröd av det. Potatisen höll det tillsammans. 'Päreskalen' gömde de ihop och lade på sättugnen för att de skulle torka, det minns jag att min mor gjorde. De maldes sönder sedan och blandades med löv och potatis för att binda samman smeten. Vi ville så gärna smaka på skalen, men det fick vi inte för mor. De 'törrade' dem och malde dem fina till mjöl, så 'hållde' det ihop det andra. Och lövet maldes också så fint. Sen så fick de köpa mjöl av ryssarna. De skickade stora 'drommar' med mjöl.

Min mor var uppfödd i Allarp, och där var de sju flickor.

Där spånade de av hör, så mor hade mycket med linne, när hon gifte sig. När vi inte hade något att äta, så tog far tre lagen' och bytte sig till säd på Ivön.

Det var ännu värre i Småland än här. Där hade de ingenting alls att äta. När jag var hos prästabonden, så kom det en liten grebba en gång från Småland. Hon hade en mage så förskräckligt stor, så frun frågade: "Men grebba lilla, hur har du fått en sådan mage?" Då berättade flickan, att de hade tagit halmen och malt den. Hennes mor hade inte kunnat få ut det, så hon blev så sjuk, så sjuk och när hon låg i sängen så trillade hon ner på golvet och då sprack magen, så hon dog. Men hennes unge klarade sig och blev av med halmen. Men det var därför hon hade sådan mage.

Sen började de ju att forsla 'pärer' utifrån, och så odlade de upp allt mer och mer. Och sen fick de mest leva på pä-rer. Vi tog också ^{bark/} och malde till mjöl, för se barken på björken är så lös, så den kunde vi mala på handkvarn. Det blandade vi sedan med pärer och bakade av. Bara det kom något i magen, så fick en ju vara glad. Vi ville ju gärna ha ett päreskal att äta, men det skulle vi spara till mjölet, sa' mor.

De stora pojkarna blev aldrig riktigt mätta, så de för-

sökte sig på allt möjligt. Jag minns de gick och skar av strån på åkern alldeles nedanför axet och åt upp axen, men så upptäckte far det, och då fick de pryl. Det var en lycka i skogen, där det var varmt, så det var så grann säd där. - När de sådde så hängde de en kasse om halsen och tog fröna med handen undan för undan och slängde ut.

Till julså hade de fått lite ryssmjöl en gång därhemma, och då skulle vi få varsin' julekaga'. Det var ju inte bara mjöl. det var blandat, men det var ju bättre än vi var vana vid. Vi skulle ha lite olika stora kakor allteftersom vi var stora och passade ju på att vi fick det vi skulle ha. Jag tyckte att jag fick för liten kaka och förstod inte att det berodde på att den inte hade jäst ut än. Men jag blev ond och kastade kakan på golvet. Men då tog mor fram riset och gav mig så jag knappt kunde sitta under hela julen. "Jaså, du kastar brödet", sa' hon, "jag ska lära dig jag att inte kasta bröd på golvet." Det glömer jag aldrig, vad hon sa' då. Det har jag tänkt på många många gånger efteråt.

På julekagan formade de ut lite gubbar och så satte de pepparkorn till knappar, så fick vi ha dem så länge vi 'tydde'. Vi började med att bita av tårna och fingrarna. De bakade ett

par dar före jul. Mor ville att vi skulle lyda, så vi fick lära att veta hut.

Mina äldre bröder hittade också på ett annat sätt att få lite extra mat i sig. De borrhade hål i björkar och så band de en flaska eller en mugg eller vad de hade under hålet, så 'birkelagen' rann ner i den. Det var så sött och gott. Sen hade de det att smöra på brö't. Det var så gott som smält socker. När de då fick det till det dåliga brödet, så var det lite bättre. Det var på våren som de tappade björkarna. Det var så tjockt att en kunde smöra det på brödet liksom sirap. Men de ville ju helst ha det där för sig själva, så det var bara ibland, som en fick smaka.

Pojkarna fick 'asa' hem 'brännet' av skogen, det skulle de göra.

På sommaren plockade vi bär, men det var så många glyttar så bären räckte inte till. Och så kom ju de stora dit för att plocka bär och sälja. Det var 'jordbär' och lingon och sådant.

Kött fick de om de 'tydde' köpa en liten gris, men det var ju så fattigt, så det kunde de för det mesta inte. Bönderna hade kor, men husmännen var utan, så de fick köpa sur 'melk'

hos bönderna. Inga husmän hade någon ko. Får hade vi, för det fick vi ju ull av, så vi hade att sticka av. Men strumpor fick vi bara ha när det var riktigt kallt. Annars fick vi ränna barfota, det räckte inte till strumpor för jämnan. Trätofflor kunde man inte få ränna med jämt. De fick gömmas, till man skulle gå i skolan på vintern. Tidigt på våren började vi ränna barfota.

Då vävde ju folk själva sina kläder, kardade och spånade och vävde, och sen var det skräddare som klippte ut och sydde större saker. De gick på kringgång till bönderna. Men det var ju aldrig för de fattiga. De fick sy sina kläder själva. Pengar det hade vi aldrig sett. Men vi såg ju hur skräddaren gjorde, och så kunde vi göra efter."

"På julen så hade man alla möjliga lekar. En hette 'tjäna farmors handske'. Då skulle man doppa handen i kallt vatten. Sen så hade de långa säten vid borden, och där lekte de allt möjligt. De låg på sätena och reste sig. De hade så många konstiga lekar för sig så. På julen då hade man roligt. Ungdomen samlades på bondställen och husmansställen, det var 'hocken' dag som helst, när de kunde komma till. Då gick de ikring till olika ställen. Man gick först runt till de olika gårdarna och sjöng för att man skulle få lite att festa på. Om de inte ville ge något så hade man en ful visa: "Ligg och ligg, din långa slyna, för du har gjort nå't i både blöj och dyna". Men fick man något, så sjöng man en grann visa. Sen så samlades man någonstans där man fick vara och dansa, det var olika ställen, och olika på vintern och på sommaren. Det kunde vara i kistekammaren eller på logen. Då kokte man kaffe. Och så gick man från ställe till ställe. På sommaren dansade man jämt om ett stort trä eller en majstång. Det var här nedanför på backen nära sjön. Så rände vi till Grödbby. Där var ett sandtag, som vi brukade samlas vid och dansa. Det låg mellan Grödbby och Ivetofta. Det var på söndagseftermiddagen. Då höll vi på till det led mot kvällen och hade roligt och slog ihop träskorna så det smällde. Det var vals och polkett och ringdans, och när vi skul-

le hem, så rände vi änkleken från Grödbý ända hit till Ivetof-
ta. Det fanns alltid spelmän, som spelade fiol och så var det
sådana som spelade 'bälgaspel'. Det lade vi ihop varsin 5-öring
eller 10-öring till. Vi var så tossiga med att dansa och sjunga.

1 maj, då 'hållde' de majgille. Då hade karlarna bränn-
vin och fruntimmerna kaffe och kakor. Det började första maj
och sen fortsatte det med danser och lekar hela sommaren. Bön-
derna hade stora 'härbarshus' och där fick de dansa, och alla
var med. Gamla käringar som nickade med huvudet skulle ta sig
en svängom, de var inte vana vid att stå och 'fryne ille'. De
var lika livliga de gamla käringarna, så länge de kunde rucka
på huvu't så skulle de vara med. Det var inte som nu, då de
står och 'fryner'. De var inte så högfärdiga som nu. Det var
ingen klasskillnad utan alla skulle vara med. Lite olika var
det ju förstås, för man tyckte ju att 'bonnagrebbor' skulle hål-
la sig till 'bonnagrebbor' och de andra för sig, men det var
ändå på ett annat sätt. // Man hjälpte varann, om det behövdes.
Inte alla förstås, men i den arbetande klassen. Vi var mycket
hos en som hette Ingrid, nere vid sjön, och dansade. Hon hade
ett par tre glyttar och var så fattig, för hennes man var död.
Men då betalte vi henne en 10-öring för att vi fick vara där,

och då hade hon ju lite till mat. Så där fick vi hålla till hur mycket vi ville.

Till påsken gick vi och 'sjungde' för ägg. Då hade vi också sådana där visor som på julen. Om vi inte fick något, så 'sjungde' vi: "Ligg och ligg, ditt äggatryne, för du har gjort något i både blöj och dyne". Men annars tackade de för både ägg och brännvin. Det var både pojkar och flickor med. Det var unga som 'tydde skala' från hus till hus. Det var på 'påskedagsmörön', innan käringarna var uppkomna, som de ställde sig utanför fönstren och började sjunga. De hade sina vanliga kläder på.

Förr var det många stora bröllop. Då skulle de ju klädas ut med både krans och krona. Jag har klätt många brudar, för det bad de mig om, när jag gick bort och lagade mat. Då skulle jag klä bruden också. Och många kronor har jag bundit. De skulle flätas med ett halvt tjog fina silkeband, breda band som skulle fästas i kronan. De hängde ända ner till midjan. Det ville de gärna ha, för de hade ingen slöja då. Det var alla slags färger, men banden var dyra, så de kunde inte ha så mycket band alla brudar. Jag har bundit tjogvis med kronor och klätt ut brudar. När jag började laga mat ville de att jag skul-

le vara på alla gillen. Myrten hade de i alla hus, och den skulle klippas och bindas runt en ställning av stål. Kronställningen hade jag hand om. Jag hade stora myrtenträd. Och var jag på en begravning, så skulle jag klä liket. Allt sådant fick jag göra. Och ställa om så det blev fint på bordet. Jag började laga mat på gillen, sen jag var kommen från klockaregården. Jag hade ju lärt hos klockarfrun. Hon bakte 'spettekager', så det fick jag lära där."

"Under förra kriget så var det svåra år med maten. Jag kärnade smör hemma och sålde två dar i veckan. Då stod halva köket fullt med folk som tiggde om att få köpa ett hekto smör. De var på mig från Sölvesborg, för att jag skulle sälja dit i stället, men jag sa' att inte kan jag köra ut människorna här och gå till Sölvesborg med smöret. Det var en ryslig tid."

"Hästarna slaktades inte som andra djur av slaktarn. Den som tog död på hästar kallades för rackaren. Han flådde hästarna och tog vara på skinnet."

"Förr så högg man löv i skogen till kreaturen. Det gjorde vi till våra får hemma. Det tyckte de var gott. När de hade fått i sig alla löven, så torkade vi kvasten som var kvar och använde den till att 'kölna' med. Förr så tog man vara på allting."

"Då jag var liten var det tre hus i Bromölla, tre gamla ruckel, det var inte fler. Nu är det en hel stad. Då gick sjön ända upp till kanten vid vägen. Det var bara några gamla hus, vedbodar eller vad det var. Då fick de ju hämta 'bränne' från skogen här bort mot Gualöv. De kunde nätt och knappt bärga sig i stugorna då. Nu skulle de stå upp och se, hur det är nu. Då skulle de förvånas, de skulle aldrig kunna tro det."

"Det var inte lätt för de unge människorna förr. Händet att de fick barn för tidigt, så visste de sig ingen råd många gånger. För var de fattiga och utan föräldrar, så hade de ju ingen möjlighet att ta hand om barnet. När de knappt kunde klara sig själva, hur skulle de då kunna ta vård om ett barn då? Det var nog många glyttar, som försvann, utan att man fick veta något om det.

I Grödbby var det en ung flicka, som tjänade hon en bonde. De hade en enda son, och han och flickan väntade ett barn tillsammans. De kunde ju inte tänka på att gifta sig, för hon var ju en fattig flicka, och inte vågade de säga något, för då trodde de, att de skulle bli utkörda bägge två. Så flickan snörde sig, och föräldrarna var gamla, så de såg inte någonting, utan flickan födde sitt barn uppe på 'stänget' bland halmen. Och där fick det ligga kvar, för hon vågade ju inte säga någonting. Och så gick hon dit upp när hon trodde att ingen skulle sakna henne och gav pojken mat. Men det var ju svåra bekymmer för henne och pojken, och till slut så sa' han: "Nu går det inte längre. Nu får vi lov att göra oss av med honom". Men när han skulle till att ta livet av den lille, så sa' hon: "Kyss honom först, kyss honom". Och då tog han och kysste sin pojke, men

sedan sa' han: "Nu kan jag inte, jag kan inte göra av med honom nu". Så de fortsatte som förut. Men en dag sa' frun i huset: "Vad är det du har däruppe i halmen? Är det ett djur? Jag tycker det piper så". Då brast det för flickan och hon talade om alltsammans. Men kvinnan var god, så hon sa' genast, att så fick inte barnet ligga, utan de skulle genast ta ner vaggan, som stod på vinden, sedan deras egen son legat i den. Och när bondpojken, som varit ute på fälten och grubblat över hur de skulle göra, kom hem på kvällen, så låg pojken i en vagga. Och frun sade: "Vad skulle jag gjort, om ni hade gjort av med honom, det hade jag aldrig överlevt, om jag hade fått veta av." De båda unga fick ändå inte gifta sig, utan sonen skickades över till Amerika, men när föräldrarna var döda, så skrev han hem och bad henne komma över. Och där gifte de sig och fick sin pojke till sig med."

"Karl XV, det var en redig fisk, det! Han hade så många glyttar runt om i stugorna. Han var inte så noga med det. Han såg så bra ut. Men han kunde vara duktig också på sätt och vis. Till Bäckaskog skulle han prompt varje sommar.

En gång när han kom ner så var det många som samlades på kvällen för att se när kungen kom. Bland dem var en 'grebba', som var enda barnet till skogvaktar'n på Bäckaskog. Hans kvinna var död, så han hade uppfostrat flickan själv, och hon var hans ögonsten. Morgonen därpå gick flickan ut i skogen och sjöng och trallade; hon hade så vacker röst. Då var just kungen på väg ut i skogen och mötte henne. Och så började han språka med henne och frågade om hon inte ville sätta sig på en kullfallen trädstam. Flickan hade ju hört ett och annat om kungen, så hon satte sig ytterst på stammen, men han makade sig allt närmare och närmare och till slut försökte han kyssa henne. Men då sa' flickan till honom: "Jag trodde att Sveriges konung ville värna om sitt lands ungdom, men det ser inte så ut, då han vill bedra dem". Då blev kungen snopen och frågade om hon visste, vem han var. "Jo, jag var allt och såg när kungen kom i går kväll", sa hon. Och då måste kungen be henne att hon inte skulle berätta något av det som hänt. Då sa' hon, att för sin fästman

skulle hon inte säga någonting, för då var det inte gott att veta om huvudet satt säkert på kungen, men för sin far hade hon inga hemligheter, och han skulle få veta alltsammans. Han fick också veta det, och han blev inte god, förrän kungen varit och bett honom om ursäkt. Och fästmannen talade hon inte någonsin om det för. - Så nästa år när kungen kom ner igen, så gick han in till skogvaktar'n, som han blivit god vän med, och frågade efter tösen och hur hon mådde. "Ja, just nu mår hon inte riktigt så bra, för hon har just fått en liten flicka". Hon hade gift sig under året och bodde på ett torp, som kungen givit dem. När kungen hörde det, så frågade han om han fick stå fadder till barnet. "Jo då, det passar bra", sa' skogvaktarn, " för vi ska ha dop i morgon". Och när folket satt i kyrkan, så var det stor förvåning, när de fick se själve kungen komma. På den tiden var det vanligt, att den som stod fadder brukade smussla in någon liten slant eller något under lindan frampå bröstet. Men döm om den unga hustruns förvåning, när hon fick se, att kungen lagt dit en hel hundrakrona! Och sedan fortsatte han och gav hundra kronor till flickan varje gång hon fyllde år, tills hon blev 15 år; Så på det sättet gick det för att hon hade haft mod att säga till kungen, vad hon tyckte om hans sätt. Annars så vågade nog inte flickorna säga nej till honom."

"Min mor kom ifrån Allarp. De var många flickor, och de fick lära sig väva och sy. Deras far hade varit vid Alnarp /?/ och lärt sig lantbruk, så han skötte sin gård så fint, så han fick dubbelt så stora grödor som andra. Gården lydde under Årup. Men så råkade han ut för en 'räv', som lurade honom att skriva på en borgen. Han skrev på för 300, men så satte den andre till en nolla, så det blev 3000. Och det var mycket pengar på den tiden. Så han fick stå för vad han skrivit på, och det blev utmätning, och han fick gå från allt vad han ägde och hade. Och det var en sådan skam för honom att han gav sig iväg till Amerika, han ville inte vara kvar längre. Han hade en dotter, som hette Bengta. Hon var så vacker, så hon fick heta Granna-Bengta, och det namnet fick hon behålla i hela sitt liv. Hon kom till Årup, där hon fick lära sig många saker, att sy och brodera och mycket annat. Den gamla grevinnan var död, men greven var omgift, och hans fru kallades friherrinnan. Hon tog sig an moster Bengta, som hon varit hennes eget barn. Greven hade en ung son, och han och moster Bengta var mycket tillsammans, och hur det var så såg de väl varann för djupt i ögonen. Men det gick ju inte an, för greven var ju fideikommissarie och kunde inte gifta sig med en enkel flicka, för då hade han förlo-

rat sin titel och sitt gods. En dag när de vandrade omkring i parken, så slog de sig ner i gräset och talade med varandra. Men friherrinnan hade smugit efter dem och gömt sig bakom en buske, så hon hörde allt vad de sade. Bengta sade till greven: "Vi måste skiljas. Det går inte längre, för folket börjar viska att jag är din mätress". Då svarade greven: "Du vet att jag aldrig skulle kunna göra något sådant mot dig, det är du mig alltför dyrbar för, men det svär jag, att aldrig skall jag gifta mig med någon annan, så länge du lever, de må försöka tvinga mig aldrig så". - "Svärj inte eden, svärj inte eden", sade Bengta, men han lovade omigen. - När så Bengta var hemma igen, så kallade friherrinnan in henne och frågade henne hur det egentligen stod till med henne och greven. Och då sa' Bengta precis som hon hade sagt nyss, att hon förstod, att de måste skiljas. Då sa' friherrinnan: "Jag är glad att du är uppriktig, Bengta, jag låg nyss i trädgården och hörde vad ni talade om, och nu vet jag att du är ärlig". Men Blenda kunde ju inte stanna längre på Årup, utan det styrdes om att hon blev gift, så att det skulle bli slut på allt skvaller. Då hade de ju ingenting att säga. Han var en 'kronans karl' och hette Hök, och Blenda kunde aldrig tycka om honom. Det gjorde hon aldrig. Men varje

helg så kom det en vagn från Årup med mat och bränsle till henne från greven. Hon såg honom aldrig själv utan det skickades med en trädgårdspojke. Och greven höll sitt ord och gifte sig inte förrän Blenda var död, och då var hon ändå gammal. De var ju på honom många och ville förmå honom att gifta sig, men han höll sitt ord. Till sist talade kungen med honom, det var Karl XV, och då gifte han sig med en kvinna, som var i grossess. Hon väntade ett barn, som kungen var far till."